

Rozhlas a televízia Slovenska
Slovenský rozhlas
Hudba a dramatické programy

** . ** . 2020

Rádio Devín

Autor: Marián Hatala
Redaktor: Jozef Palaščák
Názov: **Chlieb dní lámaný poéziou**
Erwin Messmer: *Básne*

Erwin Messmer sa narodil roku 1950, študoval filozofiu a nemeckú literatúru na Univerzite vo Freiburgu, v rokoch 1981 – 1983 absolvoval v Bratislave postgraduálny študijný pobyt, počas ktorého sa u profesorov Klindu a Zamborského zdokonaľoval v hre na organ a klavír.

Nuž a tento Erwin Messmer, pôvodným ustrojením básnik, mi raz poslal z Bernu mailovú pohľadnicu: „Celý večer pracujem na rukopise, to jest sedím na balkóne pri zažatej sviečke, popíjam koňak a pot'ahujem z fajky.“

Usmial som sa: Čoby nie! Ak v krvi básnika a interpreta vážnej hudby okrem alkoholu, nikotínu, dobrého vzduchu a mihotavého svetla kolujú aj nemalé zásoby talentu, práca nie je otroctvom a ono zátišie svedčí takejto bohumilej činnosti. Nevdojak mi napadlo, že Messmer opäť hovorí jasnou rečou, a to v súlade s redakčnou poznámkou, sprevádzajúcou jeho básnickú zbierku *Klartext zum Wasserglas – Jasná reč k poháru vody*: „Autor prekvapuje svoje vlastné slová. Tým, že ich prichytí pri ich viacvýznamovosti, pri ich sémantických možnostiach. Očistí ich od prachu každodenného tárania, vezme ich za slovo a prenesie do netušených súvislostí, aby im dal neočakávaný a evidentne nový zmysel.“

1/ **Transitrapport**

V Sankt Pöltene

kvitli

tulipány

Bezpochyby

aj kdesi inde

Ale môj vlak
práve vtedy minul
Sankt Pölten

V Sankt Pöltene
akiste kvitnú aj –
ruže

Ale práve vtedy bolo
obdobie tulipánov

2/ Kuriózna story

(hommage á Heine)

Mladík veľmi ľúbi dievča milé
dievča zase ľúbi krásnu ženu

Žena trávi s havkom dlhé chvíle
veď ju k nemu city lásky ženú

Lenže drobný psíček mačku ľúbi
a tá mačka má len pre myš oči.

Mladíka chce vlastné srdce ubiť
preto jedného dňa z okna skočí

dievča otrávi sa v meste Cottbus
žena pod vlakom si život skrátí

a pes od zúfalstva vbehne pod bus
mačka pozná už len samé skraty

spomenie si že je jed na myši

nuž ho pre myš kúpi – za úspory
Zje ju jedovatú nič nezvýši
hneď nato sa skončí celá story.

Messmer rád berie veci aj predmetne a slová aj doslovne. Na prvý pohľad protichodné, ba navzájom nesúvisiace veci, javy a vzťahy, ktoré majú pôvod v zdanlivo banálnej situácii, sémanticky zahusťuje premiestňovaním a kombinovaním slov, permutuje ako povedzme Rakúšan Erich Fried. Slová votkáva do tkaniva rodiaceho sa textu, text mu sémanticky hustne pod rukami, a on buduje jeho reflexívno-filozofickú zložku, dokým sa nezrodí – báseň. Tá má zväčša podobu animovanej, zľahka absurdnej fotografickej momentky. Ide o známu pracovnú metódu, ktorá však predpokladá: 1/ jazykovú kompetenciu, 2/ pozorovací talent, 3/ zmysel pre detail a odpočet odpočutého. Messmer má všetky tieto hlavné i ďalšie autorské cnosti, súvisiace so zručnosťou pri narábaní so štylistickými figúrami. Napríklad humor, sebairóniu a *messmiernu* schopnosť spojiť mimojazykové s jazykovým na spôsob poetického nonsensu. Ako Joachim Ringelnatz alebo Christian Morgenstern – dvaja z jeho premnohých učiteľov. Preto nikdy neobťažuje lacným didaktizovaním a naftalínovým moralizovaním, a ani vzdialene nepripomína literárnych veľkovýrobcov sémantických mnohoznačností z laboratórií exhibujúcich modernistov.

3/ Pod'akovania

Ďakujem mám sa ako tak
vravím
keď sa nemám ako tak

Ďakujem mám sa
vravím
keď už sa nemám

Ďakujem mám sa dobre
vravím
keď sa mám zle

Ďakujem
vravím
keď už nič nemám

4/ Ráno a večer

Ráno je múdrejšie
Večera

Ak Ráno stojí
stojí Večer

Ak Ráno utečie
utečie Večer

Ak Ráno ubehne rýchlo
rýchlo ubehne Večer

Ak Ráno uplynie
uplynie Večer

Ak niekto ušetrí Ráno
niekto ušetrí Večer

Ak niekto nemá Ráno
nemá Večer

Ak si niekto ukradne Ráno
niekto si ukradne Večer

Ak však bude Ráno
bude múdrejšie Večera

Ach kiežby bolo Ráno
potom by azda bolo aj múdrejšie Večera

No ak Ráno nebude
isto nebude ani múdrejšie Večera

5/ Zastávka električky

On civie do reklamných novín
znovu a znovu prikyvuje
žuje žuvačku
Ona mu dohovára
čosi mu rozpráva
oboma rukami zapája pery a oči
On prikyvuje žuje civie
do svojich reklamných novín
na chvíľu zdvihne zrak
žujúc prikývne a obráti list
a ona ho ďalej prehovára
perami očami rukami
zatiaľ čo on prikyvuje
číta a žuje

potom príde električka
akýsi slon vystrčí
z dverí chobot
vydvihne ju do výšky
nehlučne odnesie dovnútra

do električky
a tá fíčí ďalej
zatiaľ čo on prikyvuje a žuje a číta
iba na pár sekúnd prestane
v riadenom kolobehu
svojho života
náhle zdvihne zrak
a prestane žuť

Nedávno sme sa s Erwinom Messmerom zhovárali o humore ako stavebnom princípe v básnickom umení. Ukázalo sa, že v spôsobe, akým sa díva na svet a reflektuje ho, je humor preňho aj životným princípom. Povedal: “Humor sa má v poézii vyskytovať akoby mimochodom. Zohriať dušu ako oheň v kozube, v žiadnom prípade nesmie pôsobiť ako ničivý požiar, lebo by všetko roztavil v plameňoch smiechu a celú poetickú stavbu by zrovnal so zemou. Humor v poézii je skôr ohňom, na ktorom sa varí vážnosť, aby bola ako ragú – pekne mäkká a jemná, pre ľudí stráviteľná. Nevieť si predstaviť svet, ktorý je len vážny alebo len veselý. Ani takú báseň si neviem predstaviť. Preto je pre mňa humor ako postoj k životu samozrejmosťou, je bezpodmienečný a v tomto zmysle určite potrebný na prežitie.”

Takéto myšlienkové východisko v sebe nepriamo zahŕňa aj vysvetlenie, prečo v jeho básňach humorný tón znie hneď vedľa vážneho tónu, prečo sa striedajú subjektívne až intímne ladené verše s objektívne a všeobecnými platnými skutočnosťami, prečo úvahy o láske na pozadí zložitého a protirečivého vzťahu medzi mužom a ženou koexistujú v tesnom susedstve s občiansky či dokonca politicky zafarbenými výpoveďami. Svet v jednote básnických i širších, to značí medziľudských, kultúrnych a civilizačných protikladov. Preto aj napríklad v potemnej básni „Tvrдый chlieb“ možno nájsť trochu svetla. Tmavšieho, no predsa len svetla:

6/ **Tvrдый chlieb**

Chlieb na stole s raňajkami
je tu na jedenie
jeho mäkké vnútro sa scvrkáva

zalievaš nám obom kávu
ja medzitým stisnem gombík na rádiu –
moderátor zaraz zmlkne

Sedíme tu zoči-voči
lyžičkami naberáme jogurt s medom
chlieb ten nechávame
aby starol v ústrety budúcnosti

Onedlho nastane jar
ako vojna
čo vypukla presne vtedy keď sa rozvinuli
puky zlatého dažďa
vojna čo nám
nerozdrví hlavy
ale iba máta
z obrazoviek našich mozgov

Nedívam sa ti do očí
no pobadám kruhy z vrások
akoby sa prehĺbili
za tie týždne

Pripomenieš
že platby už nepočkajú
že zajtra máš rozhovor s rodičmi
že pozajtra už treba vrátiť lyže
ktoré sme si požičali pre deti
a myslíš na vzduch okolo nás
čo pomaly ale isto redne
zatiaľ čo ja mysl'ou už som
na pekáči leta
to sa tiež raz skončí
asi nás neprežije

A my znova a my odznova
budeme zisťovať či máme v sebe
mäkké vnútro
ale pokiaľ možno nebudeme sa dotýkať
stvrdnutého chleba
radšej načneme témy
ročných období:
Muškáty dáme na zimu do pivnice
slivky a čerešne sa zavaria
treba pozametať lístie v záhrade
a na ďalšie Vianoce
kúpiť sviečky
dobro uložené budú dlhšie horieť

poviem: Lenže ten chlieb
ten chlieb stvrdne

zahľadiš sa na mňa povieš:
Veď si z neho daj ak chceš

poznamenám: Tomu pomalému ubúdaniu
mäkkého vnútra
sa nemôžeme prizerať

Chladneme. Obschýname. Tvrdneme. Hranatieme. Aj naše dni majú naše vlastnosti. Pribúda v nás praveká tma a z nej sa vynárajú všelijaké príšery a ozruty, a my nevieme, ako ich odohnať či prinajmenšom na chvíľu odplašiť. Lebo v nás ubúda onen mäkký chlieb. Možno je to ten istý chlieb, ktorý sa spomína v Messmerovej metaforicky sýtenej a významovo kondenzovanej lyrickej miniatúre „Mornig Has Broken“:

7/ Morning Has Broken

Pri prebúdzaní
Ráno vidí
oko Noci
lámeme chlieb
o tvrdosť dňa

Čo človeka ešte zohreje v tme? Aká nádej, ak už nie istota? Aká pevnina či aspoň fliačik zeme uprostred všetkých oceánov pochybností a úzkostí? V poézii postačí hoci za hrst' svetla a tepla, aké šíri obyčajná zápalka. V živote postačí hoci svetlo a teplo pochádzajúce zo vzdialenej ozveny detstva, keď svet bol zrozumiteľnejší. Prehľadnejší. Usporiadanejší:

8/ Posledná zápalka

Nárazy vetra
trojnásobné trenie sírovej hlavičky
po boku škatuľky energické
Nárazy vetra
chrániaca dutina ľavej dlane
drievko vzbĺkne
hlavička vyrazí vpred
Nárazy vetra
chrániaca dutina ľavej dlane
Neskrotné tackanie plamienka
cigaretová špička pri plamienku
a zároveň smrť plamienka
trochu dymu
Pery čo sa stiahnu
čo ťahajú na konci cigarety
a žiar na tej strane
len na tej jednej strane špičky trošku žiaru
Prázdna zápalková škatuľka

v dutine ľavej dlane
mŕtve drievko
zovreté palcom
ukazovákcom a prostredníkom
pravej ruky
no tá trocha riedkeho dymu
čo uniká perám
každopádne ešte raz
kľukato stúpa
ku šťastiu

9/ Detstvo

Stratený
a teda
raj

Blesk
a teda
vzdialený
niekoľko svetelných rokov

Oheň
a teda
svetlo
v tme

Šprndúl
a teda
neústupnosť
vo mne

Večné

svetlo
a teda
dieťa
v mužovi

10/ Spojenie

On fajčí cigarety
Ona hrá na klavíri
On je ženatý
Ona neje mäso
On vlastní akcie
Jeden na druhom visí
Ona sa venuje joge
On veľmi rád varí
Ona chce stále tancovať
On číta len detektívky
Ona má 12-ročnú dcéru
Jeden na druhom visí
On pokladá za normálne že sa klame
Ona sa učí po švédsky
On počúva len free jazz
Ona nechce od neho peniaze
On je poľovník
Jeden na druhom visí
Ona je za pomerné zastúpenie žien vo verejných funkciách
On sedí v troch správnych radách
Ona sa vždy večer modlí
On nenávidí diskusie
Ona je v strane zelených
Jeden na druhom visí
On je zhovorčivý
Ona vie aj mlčať

On sa jej smeje do tváre
Ona sa mu pozerá do očí
Jeden na druhom visí

11/ Pamätník

V hotelovej posteli odtlačky našich hláv
na vankúši trochu šikmo k sebe
zaoblenina vedľa zaobleniny
pri poslednom bozku som poležiaci z tebe vzhladol
keď si nabrala odvahu a vstala
a nástojčivý čas ťa postrkával do kúpeľne

Vrátil som sa zo stanice a –
a posteľ je ustlaná
ale pamätníka našej blízkosti
zatiaľ čo ty sa čoraz viac vzdáľuješ
sa tá stará žena ani nedotkla
Možno sa jej z hrude vydral vzdych
a s ním definitívna nenávratnosť

“Človek musí mať hŕbu iných starostí, aby vôbec mohol písať básne,” vyhlásil raz Erwin Messmer, keď sme sa zabávali na tom, že nie je nič jednoduchšie, ako písať básne a že naozaj asi nemáme iné starosti. Potom trochu zvažnel a dodal: “Zastávam pravý opak toho, čomu sa hovorí *poézia vo veži zo slonoviny*. Musím žiť, milovať, pracovať, cestovať, chodiť na túry, aby som sa mohol venovať písaniu poézie. Pravdaže, opakovane zažívam obdobia, a tie často trvajú niekoľko týždňov, ba niekedy aj mesiacov, keď nenapíšem ani jediný verš. Ale nepoznám nič absurdnejšie, ako sedieť so zastrúhanou ceruzkou nad čistým listom papiera a čakať na inšpiráciu! Byť básnikom, veď vieš, znamená postoj k životu. A ten predsa znesie,

keď si človek občas doma zabudne pero a poznámkový blok, keď každé ráno prijme tisíce povinností a vrhá sa do dobrodružstiev, aké si každý deň stihne pre nás pripraviť”.

Predstavujem si, že kdesi zápasí so Šťastím, lebo inak sa s ním nevie zblížiť. A ak nesedí na Morgenstrasse na balkóne svojho bytu v Berne nad rukopisom či korektúrami, možno v spoločnosti horiacej sviečky, koňaku, cigary, zahalený vlahým, večerným alebo nočným vzduchom, podistým existenciálne vážne, no aj s ironickým úškrnom posielala Smrti správy o podstatných známkach svojho Života: Kdeže, ešte nie, ešte pociťujem hlad a smäd, ešte zodpovedne milujem ženu, v televízii ešte dávajú napínavý futbalový zápas, ešte fajčím obľúbenú cigaru a ešte nie je všetok môj popol vedľa môjho popola. Prosto, ešte horím. Aj v mene Poézie. Napriek tomu, čo všetko bolo je a bude definitívne nenávratné...

12/ Šťastie

Zaklopalo na dvere

Ďalej zvolal som

a zľakol sa

Nevolal si ma

pred chvíľou?

Nie odvetil som

ale prichádzaš

ako na zavolanie

S chabým ospravedlnením

a so smiešnym úklonom

sa zberalo na odchod

Vyskočil som

a ešte ho stihol schmatnúť

za cíp šiat

Odvtedy medzi nami prebieha zápas

je nerozhodný

No čoraz väčší nás

zblízuje

13/ Ako by ste chceli zomrieť?

In memoriam Max Frisch

Nie hladný
nie smädný

Živý a
rozgurážený

Nie pred
dobrým jedlom
ale po ňom

a ak budú práve MS
nie pred ale
po finále

Nie pri orezávaní
cigary
Ale až keď do popolníka uložím
ohorok
popol k popolu
a prach k prachu
A navyše
prosím ešte
o milosrdný odklad
dokým budem ležať v náručí
krásnej
mňa milujúcej ženy
hoci budem práve umierať
Prosím však nie tesne predtým
ale až tesne po tom
keď bude po všetkom

nielen pre mňa
ale aj pre ňu

Skrátka a jasne
nie priskoro!

Lebo ako má človek
žiť po smrti
hladný smädný
po šťastí dychtiaci
s celou zásobou
premárnených príležitostí

Počúvali ste pásmo Mariána Hatalu o básnickej tvorbe Erwina Messmera s názvom *Chlieb dní lámaný poéziou*. Redakčne pripravil Jozef Palaščák.

V réžii.....účinkovali.....

Hudbu vybral..... zvuk.....

Vyrobil Rozhlas a televízia Slovenska 2020.

Marián Hatala, 1958, slovensky spisovateľ a prekladateľ, žije v Bratislave.

